

Jerko Martinić

Tragom dvaju navoda

Ljetnih dana 2016. godine imao sam priliku upoznati se gotovo istovremeno s dvama navodima iz dvaju različitih objavljenih priloga, koji su svojim sadržajima simptomatično upućivali na ista dobro nam znana glazbena imena.

Zanimljiv se iz prve učinio fragment iz osvrta maestra Rajmira Kraljevića na tek završen jubilarni 50. omiški festival, a glasio je: »Usprkos visokoj razini izvedbe klapa, one bi trebale donositi više novih obrada pjesama. Jer, za razliku od vremena od prije 30 ili 40 godina, danas je stasalo mnogo glazbeno školovanih i talentiranih voditelja koji bi morali dati malo više truda da obrade zapise, primjerice, *Kuhača*, *Kube* ili *Berse*, a stručno rukovodstvo Festivala bi ih moralo poticati u tome«.¹

S druge strane, Siniša Vuković u svojem osvrtu na novoobjav-

ljenu knjigu *Tradicijsko crkveno pučko pjevanje u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja*, pozivajući se na ista imena, ali neosporno u ozračju drukčijega sadržaja, navodi: »Ono što su radili *Franjo Kuhač* i *Vladoje Bersa*, opsegom, sustavnošću i kakvoćom i interpretacije i obradbe, ne može se mjeriti pak s ovim respektabilnim notnim izdanjem«.²

Očito, riječ je o izazovnoj koincidenciji dvaju navoda, analitički poticajnih u odnosu na raznolikost zauzetih stavova. Zanimljivo je da referencije i u jednom i u drugom slučaju upućuju na imena istih naših cijenjenih pret-

hodnika, koji su se nekoć svaki na svoj način i u svoje vrijeme istaknuli važnim znanstvenim dostignućima, na koja upravo sad želim, u vidu vrjednovanja spomenutih navoda, barem kratko podsjetiti.

Razumljivo je, međutim, da u okvirima jednoga kraćega priloga detaljniji osvrt na ono što je svaki od apostrofiranih kroz svoj životni tijek uspio ostvariti nije moguć; na poseban način bilo bi to teško izvedivo u odnosu na opus »(pre)širokih dimenzija« kakvim nas je bez ikakve sumnje u znatnoj mjeri obdario naš uvaženi znanstvenik i melografski Franjo Kuhač. Rezultatima svojega iznimno uspješnoga istraživačkoga stvaralaštva za-

¹ Usp. *Slobodna Dalmacija*, 27. 7. 2016., Split.

² Usp. *Sveta Cecilija*, br. 1-2, 2016., str. 65., Zagreb.

dužio nas je da barem u kratkim crtama, a u kontekstu budućih izlaganja, pokušamo osvježiti spomen na njegov lik i djelo.

Spontano sam tu ulogu, s poštovanjem i zahvalnošću, prepustio našem uvaženom znanstveniku muzikologu Josipu Andreisu (1909. – 1982.), koji je, poput Kuhača, svojim višestrukim djelovanjem, u prvom redu onim s područja povijesti glazbe, estetike i publicistike, ostavio dubok trag u glazbenim zbivanjima XX. stoljeća u Hrvatskoj.

U jednoj od svojih objavljenih knjiga³ uspio je pronaći prave riječi kojima, na sebi svojstven način, odmjerenim navodima izvrsno ocrtava pojavu znanstvenika istraživača kakav je bio Franjo Kuhač.

Franjo Kuhač

»Neobična plodna naučna djelatnost koju je Franjo Kuhač (1834. – 1911.) razvio ne samo na području muzičkog folklor nego uopće u oblasti izučavanja hrvatske muzičke kulture oživjela je našu muzičku nauku i historiografiju. Besprimjnom

³ Usp. Josip ANDREIS, *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, sv. 3, str. 186., 188. i dalje, Zagreb, 1962.

marljivošću, dubokim znanjem i pronicavošću, krajnjim samoprijegorem i nesebičnošću, Kuhač je kroz decenije izgrađivao svoje postavke, provjeravajući ih i povezujući...«⁴

»On je jedinstvena pojava među hrvatskim muzičarima XIX stoljeća. Po širini istraživačkog interesa, broju i opsegu znanstvenih radova i dalekosežnosti rezultata, stoji i danas na čelu svih onih koji su se kod nas bavili ili se bave muzičkom naukom. On je udario temelj ne samo hrvatskoj folkloristici već i muzičkoj historiografiji, publicisti i kritici...«⁵

»U oblasti proučavanja muzičkog folklor treba posebno istaknuti tri Kuhačeva rada: veliki zbornik narodnih napjeva, povijesni prikaz narodnih instrumenata i komparativno-muzikološku studiju o osobinama narodne muzike...

Njegovi radovi pokazuju da je bio folklorist, historičar, teoretičar i kompozitor – on je ipak u prvom redu istraživač i sakupljač umjetnina. Na području muzičkog folklor nastala su njegova najznatnija djela, temelj na kojemu su dobrim dijelom izgrađena nastojanja mladih pristaša obnovljenog nacionalnog muzičkog smjera u Hrvatskoj.«⁶

Iz ovih rečenica, mogli bismo reći u stilu »laudatio« sročenihi navoda, izdvojio bih onaj dio koji apostrofira Kuhača kao istraživača i sakupljača. Zna se, naime, da je bio životno zainte-

⁴ Isto, J. Andreis, str. 186.

⁵ Isto, J. Andreis, str. 191.

⁶ Isto, J. Andreis, str. 188.

Franjo Kuhač je udario temelj ne samo hrvatskoj folkloristici već i muzičkoj historiografiji, publicisti i kritici Njegovi radovi pokazuju da je bio folklorist, historičar, teoretičar i kompozitor – on je ipak u prvom redu istraživač i sakupljač umjetnina. Na području muzičkog folklor nastala su njegova najznatnija djela, temelj na kojemu su dobrim dijelom izgrađena nastojanja mladih pristaša obnovljenog nacionalnog muzičkog smjera u Hrvatskoj.

resiran skupiti narodne napjeve svih Južnih Slavena.

Krenuvši u ostvarenje toga velebnoga projekta, neumorno je kroz učestala putovanja od 1861. do 1869. godine istraživao u više od dvadeset pokrajina i država.⁷

Ogroman broj napjeva koje pritom uspijeva pronaći i zapisati⁸ znanstveno obrađuje, nastojeći istodobno komparativnim putem (počevši od izvođačke prakse, harmonijskih struktura, intervalskih kretanja, ritmike i sl.) definirati stilske osobine hrvatske narodne glazbe, ne

⁷ Spominju se: Srijem, Bačka, Banat; Gradišće, Štajerska, Kranjska, Koruška; Sjeverna Hrvatska, Međimurje, Istra, Hrvatsko primorje, Lombardija, Donja Austrija; Slavonija, Podravina, Srbija, Bosna i Hercegovina; Bugarska i Makedonija; Dalmacija i Južna Hercegovina.

⁸ Ne zna se precizno koliko je sveukupno napjeva zapisao; sâm spominje broj od oko 5000.

žaleći truda da zapisanim melodijama, bile one seoske ili varoške, pridoda i odgovarajuću glasovirsku pratnju.⁹

Tisuću šesto zapisanih i s raznih gledišta (pro)analiziranih napjeva uspijeva između 1878. i 1881. godine objaviti u četvero-sveščanoj zbirki pod naslovom *Južno-slovenske narodne popevke*. U svakom je svesku 400 napjeva. Peti svezak, u kojemu je također 400 napjeva, ali bez glasovirske pratnje, objavit će 1941. godine JAZU, Zagreb.¹⁰

Od 700 u rukopisu preostalih napjeva, 300 svjetovnih kao šesti svezak zbirke redigirao je nešto kasnije akademik Vinko Žganec, dok je ostalih 400 *crkvenih pučkih napjeva* sâm Kuhač za tisak priredio.

Takav velik broj pučkih napjeva, koje je strpljivim istraživačkim naporima uspio zapisati i svojim angažiranim djelovanjem od zaborava učuvati, priskrbit će mu naknadno priznanje, prestižno promocijsko unaprjeđenje u naziv »otca hrvatske melografije«.

U tom se svjetlu njegovi zapisi nude kao novootkriveni izvor inspiracija iz kojega će budući glazbenici moći trajno crpsti: bilo to u vidu svojih novonastajućih ostvarenja ili kroz »obrade« svakom od tada – posredstvom (njegovih) zapisa – dostupnih napjeva.

⁹ Riječ je svakako o jedinstvenom pothvatu većih razmjera; no upitno ipak ostaje je li Kuhaču doista pritom uspjelo adekvatno harmonijski izraziti specifičnost strukture napjeva pripadajućih raznolikosti odgovarajućih folklornih područja?

¹⁰ Izdanje nastalo u redakciji B. Širole i V. Dukata.

Ludvik Kuba

Putovima sličnih znanstvenih istraživanja zakoračili su nešto kasnije također vrlo uvaženi, prethodno citirani (glazbeni) vršnjaci: Ludvik Kuba (1863. – 1957.), češki etnomuzikolog, folklorist i slikar¹¹ te Vladoje Bersa (1864. – 1927.), pravnik, skladatelj i melograf.

Ne ulazeći ovom prigodom detaljnije u rezultate plodne djelatnosti Ludvika Kube¹², koju u znatnoj mjeri ilustriraju brojni članci i rasprave objavljeni u raznim domaćim i stranim (češkim ili njemačkim) publikacijama,¹³

¹¹ Slično kao i Franjo Kuhač, proputovao je Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu te druge slavenske zemlje, kao primjerice Crnu Goru, Srbiju, Makedoniju i Bugarsku, zapisujući narodne pjesme, proučavajući istodobno detaljnije i narodne instrumente na koje je pritom nailazio.

¹² Njegovo se, naime, ime u prilogu Siniše Vukovića ne spominje!

¹³ Zna se tako da je (uz ostalo) samo u Bosni i Hercegovini pronašao i zapisao 1113 popjevaka, od kojih je između 1906. i 1909. njihov veći broj (oko 965) bio objavljen pod naslovom »Pjesme i napjevi iz Bosne i Hercegovine«, Glasnik zemaljskog muzeja, Sarajevo. Smatra se da je pri proučavanju južnoslavenskoga glazbenoga folkloru prikupio i u raznim istraživa-

važno nam je ovdje podsjetiti se na rezultate njegove istraživačke djelatnosti iz mnogih dalmatinskih mjesta u kojima je imao priliku »izbliza« proučavati i zapisivati raznolikosti narodnoga glazbenoga stvaralaštva »zemlje priča i bajkâ«, kako je sâm Dalmaciju nazivao.

Tako 1898. i 1899. godine *Zbornik za narodni život i običaje* u izdanju JA, Zagreb donosi u nastavcima s naslovom »Narodna glazbena umjetnost u Dalmaciji« njegova brojna analitička zapažanja i kritičke komentare u odnosu na stotinjak narodnih, kako melodijsko-pjevnih tako i instrumentalnih zapisa.¹⁴ Tim svojim važnim doprinosima pruža nam dodatne spoznaje o specifičnosti struktura pučke dalmatinske baštine, s kojom se pri terenskim istraživanjima u brojnim dalmatinskim mjestima od Šibenika do Mljeta¹⁵ mogao konkretno upozna(va)ti.

Vladoje Bersa

Neovisno o brojnim skladateljskim uspjesima V. Berse,¹⁶ našu pozornost privlači ovdje njegova u prvom redu melografska djelatnost, koju je kroz

nim krajevima zapisao više od 2500 napjeva, baveći se istodobno opisom i karakteristikama svih narodnih instrumenata koje je u pojedinim mjestima uspio pronaći.

¹⁴ Opisivao je primjerice gajde (diple s mijehom), gusle, vijalo (liricu) i sl.

¹⁵ S posebnim osvrtom na zapise napjeva iz Šibenika, Imotskoga, Trogira, Omiša, Makarske i Zagvozda.

¹⁶ Spominju se četiri opere, nekoliko orkestralnih i komornih djela, klavirskih kompozicija, solo pjesama, jedna misa i jedan »Miserere« za muški zbor i orgulje.

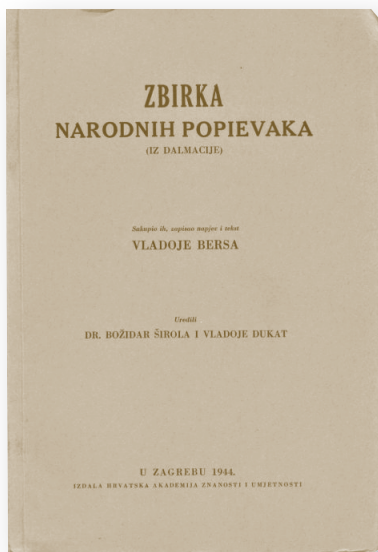
terenska istraživanja imao prilike ostvari(va)ti u brojnim mjestima srednje Dalmacije. S tim u svezi zanimljivo se može biti prisjetiti da je Bersa u svojstvu diplomiranoga pravnika dugo godina djelovao kao upravni činovnik u Zadru, kasnije i kao kotarski poglavar u Supetru na otoku Braču; naposljetku i u gradu Splitu.

Važno je uz to da mu je austrijska vlada (vjerojatno kao bivšemu studentu prava i glazbenih predmeta s odgovarajućih učilišta u Grazu), namjeravajući izdati jedno sveobuhvatno djelo pod naslovom *Volkslied in Österreich*, povjerila da upravo on za taj zbornik prikupi pučke popijevke iz Dalmacije.

Prihativši ponudu, kreće uz potporu vlade dosljedno obilaziti brojna mjesta od Zadra do Dubrovnika; u većini slučajeva u obzir su ipak dolazila ona iz srednje Dalmacije, u kojima je 1906. i 1907. godine uspio pronaći i zapisati više od 500 pučkih napjeva različita sadržaja.

Rezultate tih svojih terenskih istraživanja, odnosno sabrane zapise napjeva s tekstovima, popraćene brojnim kritičkim etnografsko-muzikološkim podacima, sâm je pripremio za tisak, koji je pod imenom *Zbirka narodnih popievaka iz Dalmacije* trebao neposredno uslijediti u izdanjima Akademije u Zagrebu.

Međutim, iako su najavljeni Zbirku s Akademijine strane imenovani recenzenti Franjo Dugan i Božidar Širola bili pozitivno ocijenili, jasno se zauzimajući za njezino objavljivanje, došlo je ipak do zastoja u realizaciji. Akademija je, smatrajući to po-

trebnim, zahtijevala od Berse da svoj tekst djelomično revidira na način da iz njega izostavi zapise onih napjeva koji su prethodno već bili tiskani u zborniku Franje Kuhača.

Ogorčen, donekle i uvrijeđen, Vladoje takav Akademijin zahtjev nije smatrao potrebnim komentirati niti se na bilo koji način o njemu očitovati. Razloge za to iznio je mnogo kasnije (1927. godine), malo prije svoje smrti, Božidaru Širolu, kojemu se tada povjerio: »Moja Zbirka daje zornu sliku stanja narodne popievke u god. 1906. i 1907., pa bi se izostavljanjem nekih popievaka dobila nepotpuna slika toga stanja«.

Da bi u konačnici takav (zapravo opravdan!) Bersin stav bio prihvaćen, Akademiji je bilo potrebno gotovo 30 godina razmišljanja! Nakon doista dugoga vremenskoga razdoblja, napokon je odlučeno da se *Zbirka* objavi u cijelosti, da se ni jedna popijevka iz nje ne izostavi!

Za takav pozitivan ishod zaslužan je u prvom redu bio Ber-

sin nekoć od Akademije imenovani recenzent B. Širola, kojemu je Akademija 1930. godine, na radost i zadovoljstvo mnogih, povjerila redakciju *Zbirke*, nakon što se on trajno i zdušno za nju zalagao.¹⁷

U vidu njezina objavljivanja, Širola nekoliko godina kasnije poduzima rijetko viđen znanstveno-istraživački pothvat, koji sâm opisuje kako slijedi: »Ja sam uz potporu Akademije u ljetnim praznicima 1936. i 1937. prošao gotovo cijelim putem, što ga je tridesetak godina prije prošao sâm Vladoje Bersa. Tom sam prilikom posjetio sve one pjevače, koji su Bersi pjevali, a bili su još na životu. O tim svojim istraživanjima ja sam izvijestio u Akademijinom Ljetopisu br. 49 i br. 50. U tim sam izvještajima utvrdio, da je Bersa *melografski* posao izvršio zdušno, pa su njegovi zapisi i u melodijskom i u ritmijskom pogledu vrlo pouzdani«.

Bolje svjedočanstvo teško bi se moglo i zamisliti! Njime Božidar Širola, u svojstvu uglednoga glazbenika, skladatelja, melografa i muzikologa, odaje priznanje Bersinim *zapisima* 30 godina nakon njihova nastanka, potvrđujući im izravnom provjerom na terenu i s raznih drugih gledišta utvrđenu pouzdanost.

Segmenti analitičkoga osvrt

Sve ovdje rečeno imao je za cijelo na umu Rajmir Kraljević

¹⁷ Zanimljivo se prisjetiti da će ova (Bersina) *Zbirka narodnih popievaka* iz Dalmacije biti objavljena u Zagrebu tek 1944. godine, u redakciji B. Širole i V. Dukata: 37 godina nakon njezina nastanka!

kad je došao na pomisao da u prigodi 50. (jubilarnoga) *omiškoga festivala* uputi preporuku talentiranim glazbenicima i voditeljima klâpa našega vremena da se »vrate« unatrag i pokušaju s više truda »obrađivati« zapise ostvarene nekoć od velikana kakvi su bili Franjo Kuhač, Ludvik Kuba ili Vladoje Bersa.

No dok se u citiranom prilogu Rajmira Kraljevića referencije na imena i njima odgovarajuća znanstvena dostignuća neosporno u potpunosti poklapaju, iz osvrta Siniše Vukovića sadržajno citirani navod i referencije na ista spomenuta imena ostaju u nedvojbenom raskoraku. Prisjetimo li se citiranoga navoda: »ono što su radili Franjo Kuhač i Vladoje Bersa, opsegom, sustavnošću i kakvoćom i interpretacije i obradbe, ne može se mjeriti pak s ovim respektabilnim notnim izdanjem«,¹⁸ teško se oteti dojamu da bi katkad bolje bilo ne uspoređivati neusporedivo!

Jer kako prihvatiti da u osvrtu citirano »respektabilno notno izdanje«, koje u svojem svekolikom redakcijskom opsegu sadrži 151 napjev iz 23 lokaliteta, može opsegom nadilaziti tisuće

ili više stotina onih koje su Kuhač i Bersa zapisali?

I kako prihvatiti da se »klasicima« hrvatske melografije kakvi su bili Franjo Kuhač ili Vladoje Bersa uskrati ili jednostavno zaniječe »sustavnost« u koncepciji i ostvarivanju, pa i »kakvoćom«, njihovih znanstveno-istraživačkih pothvata?

Ako još k tomu i u navodu citiran termin »interpretacija« može biti shvaćen kao muzikološko-analitički u odnosu na zapise kroz iscrpnu im i korektnu »obradbu«, onda bez ikakve dvojbe i s tih gledišta ni Kuhač ni Bersa ne bi trebali u odnosu na citirano djelo biti deficitarniji!

Osim toga, čini se da sadržajno i naizgled izazovno citirani navod Siniše Vukovića ne bi trebalo ograničiti samo na ove prethodno apostrofirane segmente »neusporedivosti«.

Dodatni razlozi pak proizlaze već iz raznolikosti temeljnih im početnih kretanja: od zapisa, nadgradnje do finalizacije

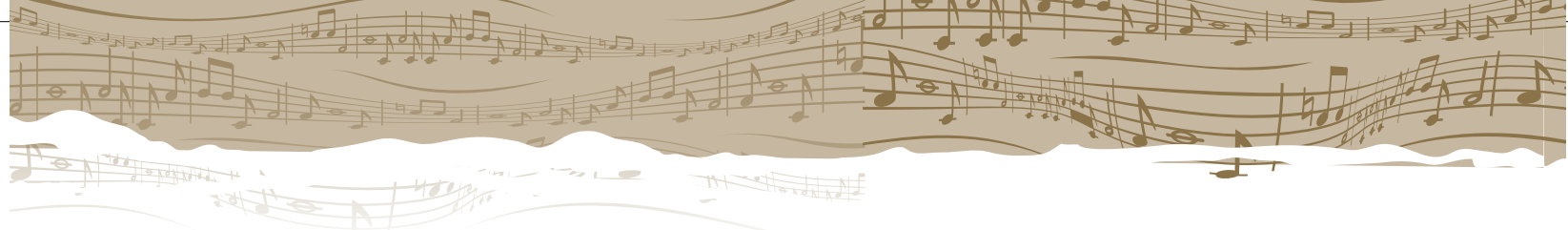
Kako napjevima ušćuvati utrtu izvornost i pri izvedbi spontanost ako im se ta (temeljna) svojstva na bilo koji način »poremete« ili umanje melodijski nepotrebim i zasigurno muzikološki gledano neprimjerenim uvježbavanjem i(li) uljepšavanjem? Samo spontano otpjevani napjevi predstavljaju autentičan odraz svoje izvornosti

ovih u »usporedbama i vrjednovanju« citiranih znanstvenih ostvarenja, kroz *razlike istraživačkoga postupka i fiksacije napjeva* i to:

a) melografske

Kad se, naime, Rajmir Kraljević poziva na F. Kuhača, L. Kubu i V. Bersu, preporukom današnjim glazbenicima i voditeljima klâpa da se »vrate« obradama njihovih *zapisa*, dobro zna o čemu govori. Upućuje ih na ono

¹⁸ Da ne bi bilo zabune, ovdje jasno želim reći i naglasiti da će u ovom prilogu biti isključivo riječ o relacijama »navodi i referencije«. Analitičko vrjednovanje knjige na koju se (u *Svetoj Ceciliji*) Siniša Vuković osvrće ni u kojem slučaju ne dolazi u obzir! Međutim, neovisno o svemu što bi ovdje moglo biti rečeno, uvjeren sam da će nam to novopredstavljeno djelo (kojem se kao II. dijelu vrijednoga projekta istinski radujem) temeljem svojih analitički prikazanih sadržaja otkriti nove važne spoznaje, pružiti nov dodatni doprinos očuvanju važnoga dijela naše kulturne baštine!

što su spomenuti istraživači u svojstvu »melografa«¹⁹ mogli nekoć u izravnom kontaktu s pojedinim pjevačem (ili pjevačima) na terenu u pisanom obliku jednom (možda) zauvijek fiksirati. Ono čime su pri takvim, zacijelo mukotrpnim, »skupljanjima« i *zapisima* mogli raspolažati, bio je urođen im istančan sluh, mirna ruka i ponešto raspoloživoga notnoga i drugoga pišačega materijala.

Neovisno, međutim, o jednom tako donekle »ograničenom« kontekstu istraživanja, ostvareni rezultati nisu zato bili manje vjeran odraz i pokazatelj do tada (o)čuvanih pučkih melodijskih sadržaja prošlosti. Naprotiv! I Kuhač i Kuba i Bersa zapisivali su ono što su i kako su čuli, u izvornom spontanom obliku, bez prethodno osmišljenih melodijskih korektura.

Polazeći upravo od problematike mukotrпно nastajućih *zapis*a pučkih melodija, bilo onih folklorne provenijencije ili onih u našim krajevima specifičnih crkveno-glagoljaško-pučkih, nije se odustajalo u »traženju« boljih rješenja od do tada »uobičajenih« *melografskih*, koja će tek izumom tehničkih pomagala naći svoju primjenu u povoljnijim okolnostima i na drukčiji način:

b) snimanjem i transkripcijom

Pojavom *magnetofona* kao epohalno važnoga otkrića i njegovom već od 50-ih godina prošloga stoljeća²⁰ učestalom

uporabom,²¹ znanstveno (te-rensko) istraživanje poprima sasvim sigurno jednu novu dimenziju, ulazi u znatno drukčije vremensko razdoblje, čime će pretpostavljeni napori »tradicij-skih« *melografa* posta(ja)ti *snimanjem* neosporno u znatnoj mjeri olakšani.

Tu je upravo *neusporedivost* u djelima koja su u svoje vrijeme temeljem vlastitih *zapis*a mogli ostvari(va)ti *melografi* kao što su bili Franjo Kuhač, Ludvik Kuba, Vladoje Bersa i drugi, i onima nastalima kasnije, (otprilike) u drugoj polovici XX. stoljeća, u daleko povoljnijim okolnostima *snimanjem* i transkripcijom.

Razlike u »stvaralačkom« pristupu prvospomenutih, mogli bismo reći »klasično« znanih *melografa*, tako nedvojbeno odudaraju od onih koji to (u pravom smislu riječi) kao snimatelji skupljači očito nisu,²² iako jedni i drugi s identičnim ciljem: *zapisati* odnosno *snimiti* napjeve u melodijskoj izvornosti i *spontanosti izvedbe*, ali s razlikama u postupku: s jedne strane

mukotrпно-strpljivim, s druge strane olakšano-bržim (osnaženim nizom tehnički pridodanih pogodnosti).²³

Pri odabiru napjeva u vidu (njihovih) *zapis*a odnosno *snimanja*, mislimo ovdje redovito na one čiji autor nije bio ili nije mogao biti poznat; na one koji su neovisno o utjecajima »sa strane« nastajali instinktivno-spontano i trajno se usmenom predajom prenosili s koljena na koljeno.

Zato u pristupu inicijativama koje vode *zapisima* takvih napjeva, još više onima za *snimanje* predviđenima, bio bi promašaj ispuštati iz vida iskonsko im izvorno ustrojstvo!

Jer kako napjevima ušču-vati utrtu izvornost i pri izvedbi spontanost ako im se ta (temeljna) svojstva na bilo koji način »poremete« ili umanje melodijski nepotrebnim i zasigurno muzikološki gledano neprimjerenim uvježbavanjem i(li) uljepšavanjem?²⁴ Samo, naimе, *spontano* otpjevani napjevi predstavljaju autentičan odraz svoje izvornosti!

Toj spoznaji neposrednim »te-renskim« *zapisima* bliži su, čini se, mogli biti »klasično« znani *melografi* (kao primjerice F.

²¹ Istina, bilo je i ranije (već od kraja XIX. st. pa nadalje) više pokušaja da se pronađu neka moguća tehnička pomagala; pojavljivali su se tako određeni »fonografi, pianografi, muzički notatori« i sl., koji su trebali olakšati jedinu do tada (samo u pisanom obliku) moguću izravnu fiksaciju melodijskih sadržaja, ali koji se ipak nisu uspjeli ustaliti u svojoj trajno odgovarajućoj primjeni.

²² Sâm sam u brojnim mjestima srednje Dalmacije snimio više od 2300 napjeva, većim dijelom glagoljaško-pučkih (i njih oko 1000 transkribirao), što mi ipak ne daje za pravo da se, poput Kuhača, Kube ili Berse, mogu u pravom smislu riječi nazivati »melografom«!

²³ Jednom snimljeni, napjevi ostaju »raspoloživi« u svim aspektima njihove »obrade«! Posredstvom tehničkih pomagala moguća su, naimе, opetovanja melodijskih kretanja »naprijed-natrag«, kao i mogućnost aplikacije »niže« brzine, kako bi se u izradi transkripcije snimljenoga napjeva mogli preciznije provjeriti svi njegovi sastavni (strukturni) segmenti (melodijski, ritmički, višeglasni i sl.).

²⁴ Pritom je redovito riječ o »komercijalno« motiviranim inicijativama (u vidu kasete, CD-ova i sl.); o znanstveno-muzikološkim ni u kojem slučaju!

¹⁹ Etimološki: od (grčkih) riječi *melos* (melodija) i *grafein* (pisati).

²⁰ Tj. neposredno nakon 2. svjetskoga rata, kako se općenito smatra.

Kuhač, V. Bersa i drugi) od onih potonjih istražitelja iz druge polovice XX. st., kojima je »dano« da snimanjem preuzete napjeve mogu poslije (u svako doba!) transkribirane u notni ispis »prenositi«.

Da je istraživanje u novim okolnostima, upravo snimanjem »magnetofonom u ruci« iznjedrilo rezultate revolucionarnih razmjera; odigralo neprocjenjivu ulogu u znatno olakšanom »prikupljanju« dijelova pučki očuvane melodijske baštine, posebno one našim krajevima bliske glagoljaško-pučke, u vremenima još »pošteđenim« od nadolazećih reforma i promjena, izvan je svake sumnje! Pjevači su znali tada još napjeve napamet; mogli su ih bez oklijevanja otpjevati (i na vrpcu »prenijeti«!) izravno, spontano, bez izmjena ili melodijskoga »traženja«: onakve kakve su ih od starijih u nasljeđe preuzeli.²⁵

Svekolike u tom smislu kasnije snimanjem poduzimane inicijative u vidu melodijskih tretmana, bilo onih »probno« tretiranih, stručno »studijski« uljepša(va) njih ili »obradama« ukrašavanih, mogle su samo biti nagovijest udaljavanja od temeljnih premisa pučke izvornosti u odnosu na daljnje očuvanje tradicijski baštinjenih melodijskih spomenika prošlosti.²⁶

²⁵ Upravo ovih kriterija pridržavao sam se 70-ih godina prošloga stoljeća pri snimanju pučkih napjeva u priobalnim mjestima srednje Dalmacije, želeći da oni kao »spomenici prošlosti« (misli se pritom u prvom redu na one glagoljaško-pučke) ostanu u trajnom sjećanju onakvi kakvi su bili prije aktualiziranja prethodno već najavljenih (liturgijskih) reforma.

²⁶ Nije rijedak slučaj da se pri recen-

Nema sumnje da je istraživanje u novim okolnostima, upravo snimanjem »magnetofonom u ruci« iznjedrilo rezultate revolucionarnih razmjera; odigralo neprocjenjivu ulogu u znatno olakšanom »prikupljanju« dijelova pučki očuvane melodijske baštine, posebno one našim krajevima bliske glagoljaško-pučke, u vremenima još »pošteđenim« od nadolazećih reforma i promjena

Uz već »klasično« označene istražitelje *melografe* s jedne strane i one kasnije s drukčijim pristupom istraživanju *snimanjem* i *transkripcijom* znane, pozornost zavrjeđuju i neki od naših znanstvenika, istraživača-muzikologa koji su se mogli na određen način međugeneracijski okušati u jednom i drugom postupku: u dvostruko istraživačkoj ulozi!

U tom je smislu etnomuzikolog Vinko Žganec (1890. – 1976.) već od rane mladosti *melografski* skupljao i obrađivao narodne popijevke iz Međimurja, Bačke, Baranje, Hrvatskoga zagorja i dr., da bi od 50-ih godina prošloga stoljeća pa nadalje na-

tnim snimanjima pučkoga pjevanja možemo naći u prilici da umjesto nekoga od nekoć u izvornoj formi tradicijski očuvanoga napjeva snimimo »isti«, ali koji je izmjenom uloga u novo-»obrađenom« ruhu, istisnuo iz sjećanja prvobitni »stari«. Primjeri su to sigurnoga *udaljavanja* od iskona, nastali eksperimentiranjem određenih pseudostručnih voditelja!

stavio napjeve istraživati i skupljati snimanjem posredstvom magnetofona.²⁷

Na sličan način, početno u svojstvu *melografa*, kasnije »*snimatelja*«, djelovali su još i drugi naši istražitelji: primjerice skladatelj i muzikolog Stjepan Stepanov (1901. – 1984.)²⁸ ili (u nešto manjoj mjeri) etnomuzikolog akademik Jerko Bezić (1929. – 2010.), koji su svaki u svoje vrijeme i na svoj (jedan i drugi) način vrijednim istraživačkim djelovanjem znatno pridonijeli skupljanju i očuvanju spomenika pučke pjevane baštine naših krajeva.

Raznolikosti sadržaja

Kad se uzmu u obzir *sadržaji djela* koja su iza sebe ostavili Franjo Kuhač i Vladoje Bersa, i usporede s »respektabilnim notnim izdanjem« o kojem (u *Svetoj Ceciliji*) izvještava Siniša

²⁷ Poznata su njegova putovanja (iz 1955./56.) po kvarnerskim otocima, kao i onim srednjodalmatinskim (iz 1959.), gdje je snimio veći broj pučkih svjetovnih napjeva, jednako i liturgijskih »glagoljaško-pučkih«.

²⁸ S. Vuković spominje ga u istom osvrtu: »Tko prati etnomuzikološka strujanja i folkloristiku dalmatinskoga podneblja, upoznat je s imponantnim višesveščanim djelom *Spomenici glagoljaškog pjevanja*, što je plod višegodišnjeg rada Stjepana Stepanova; muzikologa, koji je doslovce izgazio čitav prostor nekadašnje Poljičke republike i magnetofonom posnimio te melografskim (?) transkripcijama zapisao kompletno sakralno pjevanje rečenoga dijela Dalmacije«. Napominjem: od dva (postojeća) sveska »Spomenika«, Stepanov je jedino za prvi napjeve snimio, transkribirao i analizirao! Njih 151 u tom djelu sakupljenih nije dakle *melografski* zapisivao na licu mjesta, nego ih je snimao (magnetofonom), a poslije transkribirao i objavio.

Vuković, nedvojbeno je da se odnosom intenziteta i rasponom tretiranih »pjevnih« kategorija ne mogu jedni s drugim uspoređivati.

Već *Zbirka narodnih pjevakova* (iz Dalmacije) ukazuje na mnogostrukost sadržaja koje je Vladoje Bersa uspio pojedinačno i poimence: kao rodoljubne, uspavanke, šaljive, svatovske, napitnice, žetelačke, čobanske, djevojačke, ljubavne, junačke, vojničke, kolendarske, *crkovne* i druge još popijevke, uz kola i plesove, istražiti i zapisati.²⁹

Dok je u citiranom dijelu riječ isključivo o »*crkvenom pučkom pjevanju*«, s druge se strane uz »*crkovno*« nižu brojne kategorije napjeva različitoga sadržaja, pa se tako teško mogu »jedni s drugima mjeriti«.

Ono što su nam Franjo Kuhač odnosno Vladoje Bersa, uz »*crkovno-pučko*« na raspolaganje stavili ostaje važan i trajno dragocjen doprinos očuvanju naše kulturne baštine.

Ne uzimajući ovdje u obzir širok raspon svih tih – s njihove strane – tretiranih sadržaja, zahvaliti bismo ipak mogli barem »izdvojeno« Vladoju Bersi na *zapisima* primjerice niza prekrasnih dalmatinskih kola i plesova,³⁰ koji bi možda bez njegova posredovanja bili zauvijek pali u zaborav.³¹

²⁹ Ovi su u odnosu na Franju Kuhača još daleko brojniji i opsežniji!

³⁰ Neovisno o ostalim u »Zbirci« obrađenim sadržajima.

³¹ Ne samo da nam je dostavio »presliku« njihovih melodijskih tijekova, nego je i za svakoga posebno opisao način kako se treba izvoditi. Uz to, upoznao nas je i s njihovim nazivima: vilota, šotiš, rose, bella rosa,

Neizbježnim promjenama u načinu življenja, osnaženim uz to i pojavom novopridošlih tehnološko-elektroničkih dostignuća, zasigurno su se u našim krajevima – iz desetljeća u desetljeće – smanjivali dometi ustaljenih običaja i navika, istodobno i dometi svakomu mjestu dotad svojstvenih pučkih melodijskih sadržaja.

I sâm sam, istražujući 70-ih godina prošloga stoljeća, nastojao uz liturgijske glagoljaško-pučke napjeve *snimati* istodobno i sve one još u optjecaju svjetovne; međutim, osim u mnogim mjestima (uglavnom) očuvanih kolendarskih napjeva, drugih svjetovnih, u pravom smislu riječi *pučkih*, nije gotovo više u sjećanju pjevača bilo.

Zaključno

Činjenica je da svako novo objavljeno djelo, svaka nova knjiga, krije svoje specifičnosti, svoju originalnost, svoje domete; zavrjeđuje pozornost,

marmon, ivačić, versavje, traškun, siciliana, polka, valcer, monfrina, mazorka, stradaferata, džigar, tempet, uz jednako tako detaljan opis instrumenta lire (lirice), redovito za njihovu izvedbu uobičajenoga.

znatiželju, priznanje pa i zahvalnost čitatelja. Kad u tom smislu Siniša Vuković pokušava (u *Svetoj Ceciliji*) više nego ushićeno predstaviti novoobjavljeni naslov *Tradicijsko crkveno pučko pjevanje u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja*, za koji uvodno tvrdi da je »najnoviji ostvaraj, po mnogočemu najobuhvatniji i najskrupulozniji, upravo tiskan na gotovo 500 stranica enciklopedijskog formata«, to se može donekle razumjeti i prihvatiti.

Izostankom iz »osvrta« u odnosu na naslov knjige citiranoga fragmenta: »ono što su radili F. Kuhač i V. Bersa opsegom, sustavnošću i kakvoćom, i interpretacije i obradbe, ne može se mjeriti pak s ovim respektabilnim notnim izdanjem«, ovoga članka zasigurno ne bi bilo! Dva su se naime *navoda* suprotnih sadržaja³², »zbližena« k tomu referencijama na ista imena, nametnula od samoga početka kao izazovno-poticajna.

Na poseban način analitički prikladan učinio se iz konteksta »referencije-vrednovanja«

³² Misli se na onaj R. Kraljevića te ovaj S. Vukovića.

drugocitirani fragment i to u odnosu:

a) na vrednovanje (»opsegom, sustavnošću, kakvoćom, interpretacijom, obradbom...«) i usporedbe (sadržajno »udaljenih« priloga);

b) na raznolikosti startnih kretanja u oblikovanju *djêla*: onih u pravom smislu riječi *melografskih* i onih kasnijih *snimanjem* i *transkripcijom* nastalih, ili

c) na raznolikosti *sadržaja* djêla. Dok je »u respektabilnom notnom izdanju« riječ samo o »crkvenom« pjevanju, s druge strane uz »crkveno« nižu brojne kategorije popjevaka, što se ni »opsegom ni sustavnošću...« ne može jedno s drugim uspoređivati.

Ovim segmentima mogli bismo nadalje iz sadržajnoga konteksta dvaju navoda pridodati i specifično-temeljne razlike dvaju istraživačkih sustava. Sukladno prvomu, zna se da su Franjo Kuhač, Ludvik Kuba, Vladoje Bersa i drugi mogli dijelove pučki očuvane *melodijske* baštine istraživati na licu mjesta, u izravnom kontaktu s pjevačima.³³ Jednako i rezultate svojih istraživanja mogli su kao *melografi*³⁴ fiksirati i na uvid preda(va)ti isključivo posredstvom *zapisa*, jasno se time *razlikujući* od svih »kasnijih« istražitelja, kojima je »pristup« napjevima postao omogućen na drukčiji način, *snimanjem* posredstvom magnetofona.³⁵

³³ Do pronalaska »snimajućih« aparata drugoga načina nije ni bilo!

³⁴ U punom značenju riječi s pravom tako nazivani.

³⁵ U tom bi smislu bilo opravdano da sakupljači napjeva *snimanjem*, kao nedvojbeni korisnici drukčijega sustava istraživanja, prepuste naziv »melograf« onima koji su ga strpljivi-

Gotovo sigurni možemo biti da su melografi (znanstveno inspirirani) zapisivali melodijske tijekove napjeva onako kako su ih čuli, u njihovoj izvornosti i spontanosti izvedbe.

Ti isti elementi muzikološki usmjerene pučke istraživačke djelatnosti bili su zacijelo na umu i potonjim istražiteljima muzikolozima, neovisno o drukčijem im u postupku *snimanja* olakšanom pristupu napjevima i njihovom kasnijem (kroz transkripcije) dosljednom notnom ispisu. Unatoč svemu svjedoci smo i ne tako rijetko *minimiziranja* prije spomenutih muzikološko-istraživačkih prerogativa, nastojanjem pojedinih voditelja da *uvježbavanjem* ili, još očitije, *obradama* melodijskih tijekova napjeva pokušaju »stići« do njihovih efektivnijih harmonijsko-melodijskih nadgradnja, *udaljavajući* ih time, ponekad možda i nesvjesno, od prethodno navedenih iskonskih im strukturnih obilježja.³⁶

Spletom okolnosti, referencijama, usporedbama, vrjednovanjem, zauzetim stavovima, elementi istraživačke djelatnosti pučkoga melodijskoga stvaralaštva našli su se tako gotovo »slučajno« u fokusu interesa. Tragom dvaju navoda »ukazao« se već sam po sebi smjer pravcima analitičkih pokušaja iznalka i uspostave određenih stavova ili korektura. Idealnom se pritom ukazala i mogućnost »rasvjetljivanja« riječi *melograf*

vim radom u znatno težim okolnostima *doslovno* i zaslužili!

³⁶ Često pritom ostaju (na žalost) zapostavljene referentne naznake u odnosu na prvotni, izvorno neokrnjeni melodijski aspekt »obrađivanoga« napjeva.

(u nazivu, značenju i primjeni); dosljedno tomu i spoznaja nedvojbene raznolikosti postupaka u istraživanju: od *melografskih*, do u postupku *snimanja* drukčije mogućih.

Primijenjenim analitičkim osvrtom mogli su, vidjeli smo, biti spomenuti i neki drugi katkad zapostavljeni segmenti tretmana pučke pjevane baštine. Međutim, uz sve pritom rečeno, spomenuti navodi doveli su nas u priliku da s poštovanjem i zahvalnošću osvježimo spomen na cijenjena imena zaslužnih melografa kakvi su bili Franjo Kuhač i Vladoje Bersa.³⁷

Ako se iz jednoga od navoda citiran fragment mogao u odnosu na njihova imena iščitati kao neosporno sadržajno »pre-smion«, pripisati bi to mogli njegovoj u zanosu brzopleto pa i nesmotreno nastaloj redakciji.

Jer svi mi koji pokušavamo istraživati i analitički proučavati tradicijski još raspoložive dijelove pučke pjevane baštine možemo samo težiti da se u što većoj mjeri približimo dometi-ma koje su već prije nas u vidu sličnih tema i na istom području svojim mukotrpnim radom uspjeli dosegnuti Franjo Kuhač ili Vladoje Bersa.

Minimiziranje njihovih zasluga kroz promicanja sličnih drugih, pa i vlastitih, moglo bi samo biti odraz umanjenoga respekta u odnosu na doista zaslužne istraživače, istinske znanstvene »klasičke« naše melografije, na koje u prvom redu i bez zadržke možemo samo biti ponosni!

³⁷ 105 godina nakon smrti prvoga i 89 godina nakon smrti drugoga.